

*До спеціалізованої вченої ради Д 35.051.03
у Львівському національному університеті
імені Івана Франка
(79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14)*

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Пальченкової
Вікторії Михайлівни на дисертацію Юркевич Марти Михайлівни
«Становлення та конституційний розвиток Турецької Республіки (XX –
XXI ст.)», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і
права, історія політичних і правових учень**

Оцінюючи матеріали дисертації та автореферату М. М. Юркевич, а також ознайомлення з її публікаціями, дає підстави констатувати, що авторкою проведено науковий аналіз теми, актуальної в історичному, теоретичному та прикладному плані, виділено новизну опрацьованих питань, сформульовано висновки й пропозиції, що виносяться на захист. Дисертантка досягнула поставлених перед собою цілей, роботу виконала на належному науковому рівні. Такий загальний попередній висновок підтверджується за основними параметрами, що висувуються до кандидатських дисертацій, означеної наукової спеціальності.

Актуальність обраної теми дослідження не викликає сумніву. В сучасний період державотворення відбувається активний пошук ефективної моделі конституційної побудови України, її політичної, економічної організації, порядку та принципів формування й компетенції органів державної влади. Але такий пошук не можливо здійснити без глибоких наукових знань як з історії питання, так і вивчення зарубіжного досвіду, що надають величезного простору для обґрунтованих висновків.

Вибір М.М. Юркевич у якості предмета дисертаційного дослідження конституційної історії Туреччини, на нашу думку, не є випадковим, а пов'язаний кількома важливими чинниками. По-перше, Україна та Туреччина, хоча й не мають спільних кордонів, але є геополітичними сусідами. По-друге, сусідство держав не є простим, особливо з врахуванням історичної спадщини. По-третє, сьогодні й Україна й Туреччина ведуть активний пошук найбільш ефективної форми державного устрою. Нарешті, в четверте, наша держава й Туреччина мають свій досвід входження до Європейського Союзу. Туреччина – це перша серед традиційних мусульманських держав, та й мабуть єдина, що більше за все просунулася в бік створення правової держави у європейському розумінні. Її шлях від ісламської держави до сучасної соціально-правової

можна прослідити здійснюючи порівняльний аналіз Конституцій Туреччини прийнятих у ХХ ст. Чинний Основний закон Туреччини по багатьом параметрам державно-правового розвитку, в основних своїх рисах на початку ХХІ ст. відповідав європейським державно-правовим стандартам. Тому у 2000 р. держава офіційно була прийнята кандидатом у члени Європейського Союзу, а у жовтні 2004 р. Єврокомісія, що розглядала заяву Туреччини про вступ до Європейського Союзу, рекомендувала розпочати процедуру прийняття її до складу ЄС. Однак, сьогодні, вже 2021 р., а Туреччина й досі не є членом Європейського Союзу, а навіть здається навпаки, почала рухатися у зворотному напрямку. Причини, наслідки, негативні, а можливо й позитивні моменти цього процесу безумовно цікавлять Україну та українців, які також висловлюють свої прагнення до входження як до ЄС, так і НАТО, у складі якого Туреччина знаходиться з 1952 р. Тому, на початку своєї роботи М. М. Юркевич абсолютно аргументовано стверджує, що «дослідження основних тенденцій розвитку сучасної держави та права Туреччини має прикладний характер з огляду на європейські амбіції України».

Усе це визначає актуальність обраної М. М. Юркевич теми дисертаційного дослідження, яка є важливою і корисною не лише для історико-правової науки, а й науки порівняльного конституційного права, а тому заслуговує на схвалення і підтримку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. За своїм змістом дисертація М. М. Юркевич є історико-правовою роботою, що вписується у тематику науково-дослідної роботи кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Характерні ознаки розвитку державності, права та політико-правової думки в Україні та зарубіжних країнах» (номер державної реєстрації 0112U003267).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечена на високому науковому рівні та містить цілу низку конкретних наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих здобувачкою. При цьому слід зазначити, що вони логічно кореспондують чітко визначеним об'єкту, предмету, меті і завданням дисертації [стор. 15-16 дис.].

Перед здобувачкою наукового ступеня стояло завдання обрати таку структуру дисертації, яка б забезпечувала достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій. Слід констатувати, що це авторці дослідження вдалося зробити. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що поділяються на десять підрозділів та висновків. Значний матеріал покладено в основу вивчення історії становлення та конституційного розвитку Турецької республіки ХХ – початку ХХІ ст., зокрема, обґрунтовано стан

наукової розробки теми; визначені методологія та базові теоретичні поняття дослідження (державність Туреччини, право Туреччини, турецька демократія, турецький конституціоналізм, турецький парламентаризм, ісламський республіканізм, турецький секуляризм, політичний іслам та інші); з'ясовано зміст генезису конституційного розвитку Турецької республіки, проаналізовані внутрішні та зовнішні чинники, що впливали на цей процес, зокрема можливості впливу Європейського Союзу на державність та конституціоналізм Туреччини на її шляху до євроінтеграції; узагальнено основні напрямки діяльності державних органів Турецької республіки, визначено їх роль та значення у механізмі держави та конституційному розвитку; охарактеризовано конституційні засади та неконституційні практики політико-правових змін у Турецькій республіці та турецькому конституціоналізмі. Текст дисертації М. М. Юркевич структурований по відповідним розділам і підрозділам, що забезпечило тематичну обґрунтованість відповідним положенням, висновкам, рекомендаціям сформульованим у дисертації.

Зі змісту дисертації вбачається, що проведене дослідження базується на проблемно-просторовому принципі аналізу значної за обсягом наукової літератури, зокрема відомих турецьких та українських фахівців у цій сфері. Запропонована М. М. Юркевич історіографія дослідження впливає з умовної класифікації наукової історичної та історико-правової літератури, що зумовлена залежністю від пріоритетів у проблематиці досліджень, їх концептуальною спрямованістю, ступенем розкриття глибинних проблем у галузі історії турецького конституціоналізму ХХ століття. В основу відбору публікацій, які формують історіографію становлення та конституційного розвитку Турецької республіки авторкою покладено не лише специфічний предмет дослідження, а й відповідну історико-правову методологію, де особлива увага приділена вивченню джерел права, особливо конституційного, а також сукупністю підходів, методів та прийомів, притаманних науці історії права та держави. Такі критерії відбору наукових публікацій дозволили поділяти історіографію проблеми на турецьку та світову, зокрема українську, з'ясувати їх спільні та особливі риси [стор. 21-34 дис.].

Високий ступінь наукової обґрунтованості дослідження підтверджується широким колом джерел, що були знайдені та вивчені авторкою [стор. 35-36 дис.]. Робота має історико-правовий характер і охоплює значний за обсягом науковий доробок вчених та аналіз значної кількості нормативно-правових актів зазначеного періоду. Використання першоджерел, як підкреслює дисертантка, було не простою задачею, яка ускладнювалася закритістю архівних фондів Туреччини та проблемами мовного характеру. Цінними для дослідження, на мою думку, є переведені та використані в роботі архівні матеріали, що розміщені на офіційних сайтах державних органів влади

Туреччини, зокрема Президента та Конституційного Суду республіки. Також, безперечно позитивне значення має використання та ретельний аналіз переведених та оцифрованих посольством України в Туреччині окремих архівних матеріалів, зокрема, історичних документів державотворчого та політико-правового характеру, конституційних й інших законопроектів (актів проголошення держави, програм, проектів конституцій тощо); дипломатичних документів (договорів, конвенцій, угод, протоколів). Широкий і професійно опрацьований документальний та доктринальний аналіз джерел за темою дисертації дав можливість проаналізувати особливості становлення та конституційного розвитку Туреччини у ХХ – на початку ХХІ ст., підтвердити його чинники, а саме дихотомію процесу становлення турецької державності та права, що характеризувалася такими суперечливими політико-правовими явищами як секуляризація та політичний іслам, турецький націоналізм і пантюркізм, республіканізм і монополія на владу окремих політичних партій, непропорційно сильні позиції військових та бюрократії, а також мусульманської релігії у державотворенні

Достатня ступінь обґрунтованості положень, висновків, узагальнень і рекомендацій, отриманих при підготовці дисертації, обумовлена використанням наукових методів дослідження, заявлених здобувачкою у підрозділі присвяченому методології дослідження [стор. 36-46 дис.]. Вдалих вибір методів, чітка їх структуризація, точне розуміння значення й місця використання, з урахуванням специфіки поставлених завдань та мети дослідження дозволили розкрити сутність, значення та систематизувати історико-правовий матеріал стосовно процесів становлення та конституційного розвитку Туреччини у ХХ на початку ХХІ ст.

Наукова праця М. М. Юркевич виконана з використанням юридичної та історичної термінології, відповідних правових понять, є збалансованою щодо розкриття історичного й правового матеріалу, містить фаховий аналіз чинних у досліджуваній період нормативно-правових актів і загалом історико-правової дійсності, заповнює прогалини в науці історії держави і права та порівняльного конституційного права.

Дисертаційне дослідження М. М. Юркевич завершують логічні і продумані висновки, котрі підкреслюють його актуальність і високий науковий рівень.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення з текстом дисертації дає можливість стверджувати, що її авторка добре орієнтується у вимогах до такого виду наукового дослідження, а тому надала сформульованим положенням, висновкам, рекомендаціям високу ступінь достовірності. Характерною рисою дослідження різноманітних питань теми є те, що здобувачка наводить

максимум інформації для обстоювання своєї точки зору, або такий її об'єм, котрий дозволяє отримати беззаперечне знання про предмет дослідження, історико-правові закономірності та особливості становлення і конституційного розвитку Турецької Республіки.

Дисертація, як кваліфікаційна наукова праця, починається з анотації в якій представлена скорочена форма дослідження. Анотація є інформативною та змістовною, в ній авторка розкриває сутність предмету дослідження та основні висновки по роботі. Наступним елементом дисертації є вступ, в якому викладено авторське бачення актуальності теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; сформульовано наукову новизну, практичне значення отриманих результатів; наведено відомості щодо їх апробації, інформацію про публікації, в яких викладено основні положення дисертації.

Здійснений аналіз наукової праці показує, що ***до найбільш значущих, тих що мають елементи наукової новизни належать такі її положення.***

Розділ перший «Теоретико-методологічні засади дослідження» репрезентує перш за все розуміння здобувачкою наявності як історико-юридичного, так і теоретико-правового компонентів теми дослідження. Значущою частиною цього розділу є аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження, що має свою специфіку зумовлену відмінністю змістовного наповнення термінів, понять, категорій у просторі та часі та конкретній правовій реальності. Викладено авторське розумінні таких понять як: державність Туреччини, право Туреччини, турецька демократія, турецький конституціоналізм, турецький парламентаризм, ісламський республіканізм, турецький секуляризм, політичний іслам та інші. Хочеться позитивно відмітити, значний вплив на світоглядну позицію дослідниці Львівської наукової історико-правової школи, центральне місце в якій посідає розуміння того, що в державному розвитку є власна логіка, міцно пов'язана з логікою верховенства права. В межах цього світогляду авторка використала такі методологічні підходи, принципи, методи, прийоми, що дали можливість довести наукову гіпотезу дослідження про те, що характерною рисою становлення та конституційного розвитку Турецької Республіки була дихотомія історико-правових процесів, яка залишилась неподоланою до сьогодні і унеможливило вступ Туреччини до ЄС.

Критично важливим для виконання завдань дисертаційного дослідження є другий розділ, що присвячений характеристиці історико-правового процесу становлення турецької моделі національної держави та її конституційному оформленню в результаті розпаду та трансформації Османської імперії. В ньому авторка прийшла до висновку, що саме закони видані Великим Національним Зібранням Туреччини в період 1923–1924 рр. заклали підґрунтя

для творення нової держави, європейської за своїм політико-правовим характером [стор. 66 дис.]. Авторка вважає за доцільне, через посередництво історико-правових понять розкрити сутність та зміст становлення Турецької держави на початку ХХ ст., дати характеристику правових норм, що проголошували перехід Туреччини до республіканської форми правління й знаменували початок становлення світської національної держави, яка ще впродовж тривалого часу залишалася далекою від демократії та верховенства права й базувалася на засадах кемалізму, який став ідеологією новонародженої держави. Як результат з'ясовано, що внаслідок ліквідації султанату, проголошення республіки та скасування халіфату було завершено зміну влади, а її концентрація в руках Мустафи Кемалю та поступове встановлення однопартійного режиму увиразнили характер державотворчих реформ згори вниз. Конституціоналізація турецької демократії затягнулася в часі, демонструючи в конкретних історичних умовах труднощі трансформації від єдиновладдя до влади народу [стор. 64-76 дис.]. Заслуговує на підтримку детальний аналіз норм Конституції 1924 р. в результаті якого авторка зробила висновок, що при загальному збереженні принципу концентрації влади в системі турецького парламенту (Великі Національні Збори Туреччини, меджліс), формально були запроваджені елементи розподілу законодавчої та виконавчої гілок влади [стор. 78-80 дис.]. Особливу зацікавленість викликають процедури формування різних гілок влади та обрання президента як глави держави. Цікавим є висновок про те, що попри проголошення ісламу державною релігією, гарантувалися свободу віросповідання, проведення релігійних обрядів. На думку дисертантки, Основний закон варто трактувати як такий, що наблизив Туреччину до європейських відповідників [стор. 82 дис.]. Окремий підрозділ дисертаційного дослідження присвячений аналізу розвитку турецького конституціоналізму та державно-правовим реформам після прийняття Конституції 1924 р. В ньому М. М. Юркевич констатує, що державно-політична система Туреччини до Другої світової війни аж ніяк не була демократичною, а нагадувала типовий авторитарний режим світського характеру з пануванням однієї політичної партії, єдиним лідером (і партії, і держави загалом) [стор. 93 дис.].

Важливим для рецензованого дисертаційного дослідження є розділ 3 «Розвиток Турецької Республіки та турецького конституціоналізму після другої світової війни» в якому на високому науковому рівні проаналізований суспільний та державний розвиток Туреччини після другої світової війни. Показані передумови та причини прийняття Конституцій 1961 та 1982 років. Значну увагу здобувачка приділила аналізу змісту цих Конституцій та реалізації конституційних норм у житті Туреччини. Показано як відбувався перехід від однопартійної до багатопартійної системи в державі. З'ясовано роль армії в

державному будівництві. Авторка зазначає, що до початку 60-х років турецька армія стала другою за чисельністю в НАТО і однією з найбільш боєздатних. Її офіцерство належало до привілейованих і найбільш забезпечених суспільних верств Туреччини. У зв'язку з цим позиції армії в політичній сфері були надзвичайно міцними, в певні періоди Генеральний штаб навіть відігравав роль тіньового уряду, а президентами ставали військові. До сьогодні турецьке суспільство довіряє армії, що стоїть на варті кемалістських цінностей, а не політикам. Значна роль армії в державно-політичному розвитку країни, в тому числі в її демократизації, становить особливість історії Туреччини Новітнього часу [стор. 105-107, 145 дис.]. Певний інтерес викликає запропонована авторкою періодизація розвитку турецької демократії [стор. 108-117 дис.]. Дисертанткою наведена значна кількість прикладів, що засвідчують про завершення процесу кемалістських перетворень які вичерпали себе та говорять про вступ Туреччини у новий період своєї республіканської історії, який багатьма параметрами – політичними, ідеологічними й іншими – характеризується як період посткемалізму. Слушним у зв'язку з цим є наголос на вивченні та аналізі процедур прийняття та внесення змін до Конституції Туреччини, узагальненні практики державотворення в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Особлива увага авторка зосередила на результатах конституційного референдуму 2017 р., який фактично засвідчив перехід Туреччини до президентської республіки як форми правління держави.

Завершується дисертація висновками, в яких сформульовані досягнення отримані у дослідженні. Серед найбільш значущих, на мою думку, є висновок про те, що конституційний розвиток Турецької Республіки – складний діалектичний історико-правовий процес, який є складовою світового історико-правового процесу трансформації імперій у національні держави та водночас переходу від традиційності до модерності, від мусульманського до континентального права, від монархії до республіки, від азійських державно-правових цінностей до європейських. [стор. 176 дис.]; заслуговує на увагу висновок про дихотомію юридичної та фактичної конституції Туреччини [3.3, стор. 178 дис.].

Ознайомлення з основним змістом дисертації забезпечило мені, як офіційному опонентові, **зробити висновок, що наукова новизна дослідження** М. М. Юркевич зумовлена змістом обраної теми, міждисциплінарним підходом до її вивчення та різноманітними методологічними прийомами. Це поширюється як на історико-правовий аналіз становлення та генези турецького конституціоналізму і парламентаризму, так і на осмислення їх теоретико-правових основ. Є всі підстави стверджувати, що ці положення дійсно є новими і у сукупності дозволили здобувачці розв'язати конкретне наукове завдання, що полягає у вивченні та переосмисленні становлення та конституційного розвитку

Туреччини у ХХ – на початку ХХІ ст. й мають істотне значення для історико-правової науки.

Загальна оцінка дисертаційної роботи, практичне значення одержаних результатів та повнота викладу одержаних результатів в опублікованих працях. Узагальнюючи наведене можна констатувати, що дисертація М.М. Юркевич написана на високому науковому рівні, її структура логічно побудована, ключові проблеми чітко сформульовані, наукові положення характеризуються високим ступенем обґрунтованості та достовірності, а висновки та рекомендації мають значення не лише для історико-правової науки, а й можуть стати основою пошуку в науці порівняльного конституційного права. Основні результати дисертаційної роботи відображені у 6 публікаціях за темою дослідження, 3 з яких у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку дисертації. Апробація матеріалів дисертації проходила на 3 науково-практичних та міжнародних конференціях.

Автореферат написаний державною мовою і відображає основні положення дисертаційного дослідження. Текст автореферату і дисертації в частині викладу основного змісту дисертації та загальної характеристики роботи в основному є ідентичним.

Матеріали дисертації можуть бути використані у науково-дослідній сфері під час з'ясування місця та ролі державності та конституціоналізму Турецької Республіки у загальній історії права та держави; у навчальному процесі положення і висновки пропонованого історико-правового дослідження можуть бути використані в межах викладання курсів «Історія держави і права зарубіжних країн», «Порівняльне конституційне право»; у правотворчості для удосконалення конституційного законодавства України, міжнародних договорів, інших нормативно-правових актів.

Проте, позитивна оцінка рецензованої роботи в цілому та її окремих положень не виключає можливості і необхідності висловити окремі застереження й зауваження щодо позицій Марти Михайлівни Юркевич, які викликають сумніви чи потребують додаткової аргументації та звернути увагу на деякі недоліки й спірні положення, що дають можливість вступити в дискусію з авторкою:

1. Деякі застереження стосуються історіографії дослідження становлення та конституційного розвитку Туреччини в ХХ – на початку ХХІ ст., оцінку якої висвітлено у пункті 1.1 «Історіографічна та джерельна база дослідження» [стор. 21-34 дис.]. Аналіз викладеного в цьому підрозділі матеріалу свідчить про те, що дисертанткою використано значну кількість наукової літератури, однак основний їх масив становлять наукові здобутки (турецьких та українських) науковців, істориків права та спеціалістів у галузі державного

права. Але, для повного, всебічного і об'єктивного історико-правового дослідження даної теми було б доцільно звернутись до проблем становлення та конституційного розвитку Турецької держави викладених у працях, наприклад, азербайджанських, американських, російських дослідників (Алієва С.А., Байрамова А., Біркса Н., Боуена Х., Гасанова Е.Ю., Гібба К., Георгіяна Е.Ю., Додда Ч.Х., Шамсуддінова А.М.) в яких також об'єктом дискусій стали сумісність західної та турецької правової та політичної культур, характер перетворень у роки «кемілійської революції» та використання її ідеалів наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.

Крім того, авторка взявши за основу аналізу стану дослідження проблеми просторовий підхід, в основу якого покладено поділ на зарубіжну та турецьку історіографію, майже не приділила увагу відмінностям історіографічних робіт за хронологією, зокрема чи є розбіжності у висновках становлення та розвитку турецького конституціоналізму в працях радянського та сучасного періоду, в якій мірі перші заслуговують на увагу, ступінь їх об'єктивності, критичності, необхідності використання, адже таких робіт у списку використаних джерел достатня кількість.

2. М. М. Юркевич у достатній кількості опрацювала наявні у відкритому доступі архівні джерела, що дало змогу на високому науковому рівні висвітлити окремі аспекти становлення та розвитку турецького конституціоналізму протягом ХХ на початку ХХІ ст. Однак, їх аналіз не носить критичного характеру, а характеристика джерел дослідження зайняла лише одну сторінку [стор. 35 дис.]. Бажано б було, крім переліку використаних архівних документів, провести їх систематизацію, узагальнити інформацію про зібраний матеріал та дати йому оцінку й характеристику щодо інформативності, змістовності, достовірності тощо.

Також, серед інших використаних джерел, перераховані документи політичних партій, релігійних організацій, епістолярна спадщина, періодичні видання та електронні сайти різного характеру, однак здобувачка не конкретизує ні назви документів та джерел, що були використані, ні дає оцінку ступеню їх інформативності та значення для вирішення поставлених завдань. Під час дискусії здобувачка має змогу більш детально зупинитися на характеристиці джерельної база дослідження.

3. Композиція та зміст дисертаційної роботи, на мій погляд виграли, якщо б матеріал дослідження, було структуровано за допомогою спеціального методу історичної науки – методу періодизації. Періодизація є одним з видів наукової класифікації та є інструментом для того, щоб зробити минуле зрозумілим, доступним та змістовним. Авторка могла б запропонувати свій критерій періодизації турецького конституціоналізму, або ж скористатися існуючими (наприклад, періодизація Асазаде А. Р.). Нажаль, відсутність використання

цього методу призвела у деяких випадках до порушення логічної послідовності викладу матеріалу дисертації. Наприклад, на стор. 101 йдеться мова про період «посткемалізму», але попередній не має назви, на стор. 104 згадується рання республіка, але хронологічні межі її існування не зрозумілі, стор. 109 вказується на існування другої республіки, але пояснення коли вона утворилося лише на стор. 119, а коли існувала перша республіка? Було б доцільно, щоб під час публічної дискусії дисертантка докладніше розкрила свою позицію щодо цього питання.

4. Одне з центральних місць у дисертаційній роботі М. М. Юркевич посідає питання еволюції форми державного правління Турецької Республіки. Дисертантка послідовно відстоює позицію, що згідно Конституції 1924 р. вона була президентсько-парламентською (стор. 85 дис.) й еволюціонувала у бік президентської у 2017 р. Проте питання не є однозначним. Наприклад Ісазаде А. Р., на монографію цього азербайджанського дослідника посилається дисертантка, характеризує Туреччину, як парламентську республіку принаймні в період з 1924 до 1961 р., український вчений С. К. Бостан у монографічному дослідженні присвяченому аналізу форм правління сучасних держав у 2005 р. також відносить Туреччину до парламентських республік, відомий український дослідник у галузі конституційного права В. М. Шаповал Туреччину за відносить до парламентських республік з широкими повноваженнями президента, російський дослідник Ходулей Д.М., що проаналізував так звані атипичні форми правління сучасності, відносить Туреччину за Конституцією 1982 р. до так званих гібридних республік, й характеризує її як змішану, що тяжіє до парламентської. Отже, найменше це є дискусійним питанням й на мій погляд потребує додаткової аргументації.

5. Як вказувалось вище, дисертаційна робота має значення не лише для історико-правової науки, а й практичне, для вирішення сучасних проблем нашої держави. Після здобуття незалежності, Україна обрала європейський вектор розвитку нашої економічної та політико-правової системи, тому досвід Туреччини про співпрацю з НАТО та 20-річного входження до ЄС цікавить не лише науковців, а й пересічних громадян. Вважаю, що праця значно виграла б, якби дисертантка у процесі дослідження здійснила певні кроки у напрямку популяризації своєї наукової роботи та збільшення наукових та науково-популярних публікацій з цього питання. Проте, цей недолік можливо виправи після захисту.

6. Остатнє технічне побажання на майбутнє. У дисертаційній роботі використана значна кількість скорочених назв політичних партій, державних установ тощо. Читачеві значно зручніше було б сприймати та робити висновки по роботі, якби існував перелік скорочень.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Міністерства освіти і науки України. Висловлені застереження та критичні зауваження стосуються переважно дискусійних питань розглядуваної наукової роботи, або недостатньо чітких формулювань, що потребують окремого пояснення, або ж тих проблем, які заслуговують спеціальної поглибленої роботи у майбутньому. Наведене вище значною мірою викликає роздуми над можливими шляхами подальшого вдосконалення викладу матеріалів цього безперечно цікавого і ґрунтовного наукового дослідження. Висловлені зауваження і побажання не зачіпають концептуального ядра дисертації і не можуть змінити її загальної позитивної оцінки. Зміст дисертації повністю відповідає науковій спеціальності 12.00.01, з якої вона й подана до захисту.

Таким чином, за актуальністю обраної теми, науковою новизною і практичним значенням одержаних результатів, редакційно-технічним оформленням та доступністю для сприйняття дисертаційна робота Юркевич Марти Михайлівни «Становлення та конституційний розвиток Турецької Республіки (XX – XXI ст.)», відповідає вимогам що пред'являються до кандидатських дисертацій згідно Порядку присудження наукових ступенів, а сама авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного, адміністративного
та трудового права

Національного університету «Запорізька політехніка»

В. М. Пальченкова

Підпис Пальченкової В. М. засвідчую:

Вчений секретар Вченої ради
Національного університету «Запорізька політехніка»,
кандидат соціологічних наук, доцент

В.В. Кузьмін